

TÜTÜN SANAYİNDE İŞÇİ GÖZÜ İLE İŞVEREN - İŞÇİ MÜNASEBETLERİ

ALİ SERTER

Üsküdar Tekel Yaprak Tütün İşçileri Sendikası Başkanı

Muhterem arkadaşlarım ve sayın misafirlerim!

Evvelâ tütün işçileri namına sizleri selâmlar, hepinize hoş geldiniz derken, bana tütüncülüğümüz hakkında konferans vermeyi münasip gören büyüklerimize teşekkür ederim.

Muhterem dinleyicilerim, övündüğümüz millî mahsulümüz tütünün bugünkü durumu hakkında tam bir fikir edinebilmek için dünkü vaziyetiyle mukayeseye girişmek çok yerinde olur.

Balkan Harbinden evvel Şark tütüncülüğü denildiği zaman hemen akla Türkiye gelirdi. Şimdi ise Şark tütüncülüğü üç Devletin elinde bulunmaktadır. Bunlardan birini nazarı itibara almıyacağım, çünkü onun Garp âlemi ile alâkası kesilmiştir. Yalnız Yunanlılarla Türkler bu tütüncülüğü ellerinde bulundurmaktadır.

O zamanlar tütün fiyatlarının asgarî yarım altın liradan başlayarak bir altın liraya kadar yükseldiğini şahsen müşahede etmiş bulunmaktayım.

Tütün işçisi ise asgarî 20 kuruş altın paradan başlayarak âzamî 30 kuruşa kadar ücret almaktaydı. Bu durum çok yakın bir zamana kadar devam etmiştir. Bu millî mahsulü bugünkü durumuyla mukayese ettiğimiz takdirde değerinin %50 nisbetinde düşmüş olduğunu görürüz.

Esasen çok geri gitmiye lüzum yok, Birinci Dünya Harbinden sonra dahi bu hal devam etmiştir. 1929 da başlıyan dünya iktisadî buhranından sonra tütüncülüğümüze en büyük darbenin vurulduğunu görürüz. 1926 yılında altın liranın değeri 12 T.L. iken tütün işçilerinin yevmiyeleri asgarî 250, âzamî 300 kuruştı. Bu hal 1929 a

kadar devam etmekte iken, birdenbire başlayan buhran tütün işçilerinin ücretlerini altüst etmiştir.

Bundan sonra görüyoruz ki, kadın işçiler günde 40 kuruş ile 50 kuruş arasında, erkekler ise 60 kuruş ile 100 kuruş arasında bir yevmiye ile çalıştırılmaya başlanıyor. Dünya buhranı geçiyor, Seneler geçtikçe durum normale doğru dönüyor, lâkin bizim tütün işçisi ve tütünlerimiz bir türlü eski vaziyetine gelemiyor. Yalnız değişen şey tütün işçilerinin kazançlarıyla bizim tütünlerimizin fiyatlarıdır. Buna sebep müşterilerimizin tütünlerimizin pahalı olduğu iddiası ve bizim bu vaziyete intibak edemeyişimizdir. İkinci Dünya Harbinden sonra işçi yevmiyelerinde bir artış başlıyor. Burada iş yerlerini iki kısma ayırmak zorundayız. Birincisi hususî müesseseler, ikincisi de Devlet müesseseleridir. Yani daimî tütün iş yerleridir. Evvelâ hususî iş yerlerini ele alalım. 1954 den sonra hususî iş yerlerinde çalışan erkek ve kadın sandıkçı işçilere günde 50 kuruş, açıcı kadın işçilere ise 300 kuruş verilmekte idi. Tekelde ise erkekler 250, kadınlar 200 kuruş yevmiye aldıklarından Tekelin kalifiye işçileri yaz geldiğinde daima hususî işyerlerine akmakta idiler. 1947 senesinde Tekel idaresinin yaptığı bir ayarlama ile bu hareket durduruldu. Bu hal 1950 senesine kadar aynen devam etti.

Tekel işçilerinin çıkardığı toplulukla iş ihtilâfları sayesinde, bu müessese ile hususî işyerlerinin kazançları arasında bir fark görülmeye başlandı. Zira hususî iş yerlerinde tütün işçisinin durumu 9 senedenberi değişmişti. Kanaatımca vasıflı bir tütün işçisinin bilmesi icap eden bazı teknik malûmat vardır. İşçimizin bilgisi arttığı takdirde tütüncülüğümüzde de ilerlemeler kaydedileceği muhakkaktır.

Evvelâ işçi tütün yaprağını eline aldığı zaman o yaprağın kaçınıcı el olduğunu bilmelidir. Çünkü tütün kökünün aşağıdan yukarı başlayan yaprakları altı ele ayrılır. Aşağıdan yukarıya başlayan ellerden ilk üçünde, yaprak ne kadar güzel olursa olsun birinci nevi yapılamaz. Ancak yukarıdan gelecek olan ellerden birinci veya ikinci nevi çıkarılabilir. Eller karıştığı zaman da harman olamaz. Eller 6 olmakla beraber nev'i itibariyle tütün yediye ayrılır. Bu bakımdan bir tütün işçisini yetiştirmek pek kolay olmasa gerektir. Şuna emin olabilirsiniz ki, karşıdan kolay gibi görünen bu mesleğin işçisi işinden ayrıldığı zaman maden ocaklarında çalışan amelelerden daha fazla yorulmuş bulunur. Halbuki bu kadar bilgiyi ve yorgunluğu icap ettiren tütüncülükte çalışan işçiler bugün çok mağdur bulunmaktadır.

İşçiye verilen para hiç bir zaman maliyet üzerinde rol oynamaz. İşçinin dikkatli çalışması randımanı yükseltir. Yani işçi dikkati sayesinde üçüncü neviden ikinci nev'e, ikinciden birinciye iki kilo tütün tefrik ederse, satış hesabından o işçi yevmiyesi çıkmış demektir. Eğer birinci nevi tütünler farzedelim 10 liraya satılırsa, bunun yanında ikinci nevi tütünler 800 kuruşa, üçüncü nevi tütünler ise 600 kuruşa satılacağına göre, işçi iki kilo tütünü temiz işlemlikle, 400 kuruşluk yevmiyesini sırf nevi farkından elde etmiş olur. Aynı zamanda bu millî mahsulümüzün yüz akıyla harice satılmasına vesile olur.

Buraya kadar anlattıklarım imalât işçisine aittir. Bir de bunun bakım kısmı vardır. O da ayrıca bir ihtisas meselesidir. Bakım işçisinin küçük bir ihmali, ufak bir dikkatsizliği yüzbinlerle kilo tütünün çürümesine ve heba olmasına sebep olur. Hülâsa tütün işverenlerinin can işçiliğidir.

Şimdi bu meseleyi burada bitirerek, memleketimiz tütüncülüğünü iktisadî cepheden ele alalım. Memleketimizde tütün işiyle uğraşan üç çeşit sermaye vardır. Birincisi: Devlet sermayesi, ikincisi ecnebi sermaye, üçüncüsü ise yerli sermayedir.

Evvvelâ tütüncülüğümüzün ıslahı için devletin diğer sermayedarlara nümune olması icap ettiğine işaret etmek isterim.

Filvaki Hükûmet, zürrai korumak için tütüncülük sahasında yaptığı destekleme mübayaası ile iyi tütünleri daima serbest ticaret erbabına bırakmakta ve kendisi ancak tüccarlar tarafından zırrain elinde bırakılmış tütünleri toplamaktadır. Bunun için de bir çok yerler vardır ki, o mintakalara tüccarlar uğramaz. Çünkü bu tütünler hariç piyasada tutulmaz. Esasen Tekel topladığı bu tütünlerin %60 dan fazlasını dahilde sarfettiğinden, Tekelin hariçle alâkası hususî sermayeden sonra gelmektedir. Bu sebeple de tütüncülüğümüzün ıslahı için idarenin elinde bir enstitü bulunduğu halde, bugüne kadar hiç bir ıslah teşebbüsüne girişmemiştir. Çünkü kendisi dahilî piyasanın satıcısı olduğundan, işletmeye de ehemmiyet vermemekte ve ıslahını da düşünmemektedir. Fikrimce bu enstitünün Tarım Bakanlığına devredilmesi tütüncülüğümüz bakımından daha faydalı olacaktır. Burada Tekelin dahilde sarfettiği tütünlerden bir kaç menşein fiyatlarını vereceğim. Bundan sonra haricî satışlar üzerinde durmaya çalışacağım:

Meselâ Tekelin 378 kuruşa mal ettiği Bafra tütünleri ortalama olarak fabrikaya 678 kuruşa satılmaktadır. 247 kuruşa mal ettiği tütünlerin fabrikaya satış fiyatları ise 457 kuruştur. Bu suretle bi-

zim mensup olduğumuz teşkilâtın senede 12 milyon kilo tütününü Cibali Sigara fabrikasına gönderdiğini kabul edersek, mezkûr teşkilâtın yılda 29 milyon lira kazandığını meydana koymuş oluruz (Sade İstanbul çapında). Zannetmeyin ki, sayın dinleyicilerim, Tekel inhisardır diye memlekette istediği gibi tütün satmaktadır. Hayır inhisarcılık sigara fabrikasından başlar. Çünkü bizim kapa tâbir ettiğimiz tütünleri fabrikaya 80 ilâ 120 kuruşa sattığımız halde, harice 280 kuruşa satıldığını her zaman müşahede etmekteyiz. Bunun için inhisar sigara fabrikasından başlar, yaprak tütününden değil.

Memleketimizde bir de ecnebi sermayenin bulunduğuna işaret etmiştim. Bu ecnebi sermayenin bize bıraktığı kâr sadece zürradan alış parası ile bunun yanında verilen işçilik parasıdır. Bundan başka memleketimize bu millî mahsulümüzün hiç bir kâr bırakmadığını söylemek mecburiyetindeyiz.

İstanbulda toplanan Türk-İş kongresinde Amerikan işçi temsilcisi Mr. Miller'in tütün hakkında neşredilen bir istatistiği okuduğumu gördüm. Benim bu husus üzerinde yaptığım tetkik onun söylediği gibi 18 milyon kilo tütünün 239 milyon liraya satıldığı neticesini vermedi. Onun söylediğine göre, memleketimizden senede ihraç ettiğimiz 60 veya 70 milyon kilo tütün mukabilinde 750 milyon liranın hariçten memleketimize girmesi icap etmektedir. Halbuki istatistikler böyle bir şey göstermemektedir.

Yerli tüccarlarımıza gelince, benim kanaatıma göre tütün üzerinde iş yapan tüccarlarımızın mutavassıtlar elinde olduklarını üzülerek söylemek isterim. Bu hal 20 senedenberi devam etmektedir. Diğer rakip milletler gibi ne bir teşkilât kurmuşlar, ne de diğer memleketler gibi Almanyada sigara fabrikası kurmak teşebbüsünde bulunmuşlardır. Eğer dikkat ederseniz Garp memleketlerinin memleketimizle iş yapan teşekküllerinin yerli de olsa birer propaganda ajanları bulunmaktadır.

Halbuki bizim tüccarlarımızın maalesef ne kurulmuş bir fabrikası, ne de ajanı bulunmaktadır. Bundan bir sene evvel bir gazetede okuduğuma göre Yugoslavya New York şehrinin en güzel mahallinde kendi tütünlerinin propagandasını yapabilmek için bir ajanlık kurmuştur. Halbuki Yugoslavya tütüncü bir memleket değildir. Böyle çalışması gıpta edilecek bir haldir. Biz ise tütünlerimizin nefasetine güvenerek bir miktar tütün topladıktan sonra, onları yarı mamûl veya gayrı mamûl halde satmaya çalışıyoruz.

1953 Aralık ayının 14 ünde Ankarada toplanmış olan tütüncüler konferansına ben de müşahit sıfatıyla iştirak etmişim. Gündemde Yunan tütünlere karşı ne şekilde rekabet edilebileceği hususu ile piyasanın açılış mevzuu vardı. İşte bu toplantıda tüccarlarımız Yunan tüccarlarını takdirle yad ederek, Avrupada nasıl çalıştıklarından ve nasıl fabrikalar kurduklarından bahsettiler. Bizim tüccarlarımızdan da böyle teşebbüsler bekleriz. Yine bu kongrede tüccarlarımızdan Osman Bey ismindeki zat işletmelerimizi ele alarak kendisinin İngiltere, Belçika, Holanda ve Almanyada yaptığı temaslarda işletmelerimizin oralarda iyi intiba bırakmadığını, daha tenkide uğradığını ve Tekelimizin buna önyak olması icap ettiğini ima eder şekilde konuştu. Tabii bu istek Tekelin temsilcisi tarafından reddedildi.

Muhterem dimleyicilerim, her hangi bir tütün eksperinden, tütüncülüğümüzün dünkü ile bugünkü durumunun mukayesesini yapmasını isterseniz, alacağımız cevap bugünkü tütüncülüğümüzün evvelkine nazaran ölmüş olduğu mealinde olacaktır.

İşverenler ekseri tütün işçisi olarak kadın işçiyi tercih ediyorlar. Gerek işçilerin, gerek işverenlerin ve fakat bilhassa Hükümetimizin, tütüncülüğümüzün ihyası için elbirliğiyle çalışması ve başta gelen millî mahsulümüzü bugünkü durumdan kurtarması vatanî bir vazife olacaktır. Hepinizi saygı ve sevgi ile selâmlarken unutmuş olduğum bazı meseleler varsa bunu da karşılıklı olarak görüşmeğe hazır olduğumu arzederim efendim.